

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ชายรักชาย: ความหมายและอัตลักษณ์

ในทุก ๆ วันที่ชีวิตดำรงอยู่ภายในสังคมที่ซับซ้อน หลากหลายและเปลี่ยนแปลง เราซึ่งต่างก็เป็นหน่วยเล็กที่สุดของสังคมต้องพบปะกับผู้คนเป็นจำนวนมากอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แน่นอนว่าผู้คนที่มากมายเช่นนี้ย่อมมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไปในแต่ละวันเวลาและแต่ละสถานที่ เช่น เราสามารถพบเจอผู้คนในเครื่องแบบนักเรียน นักศึกษา และข้าราชการได้ในเวลาเข้าเรียนของวันจันทร์ถึงศุกร์ ตามสถานศึกษาและสถานที่ราชการ พบเห็นผู้ที่แต่งกายชุดลำลองแบบต่าง ๆ ในวันหยุดสุดสัปดาห์ได้ตามสถานบันเทิง สถานที่ท่องเที่ยว และสถานบริการสาธารณะ ด้วยเหตุนี้ ทั้งตัวเราและผู้คนที่ต่างดำรงอัตลักษณ์หรือแสดงตัวตนอย่างหลากหลายและผันแปรไปตามวันเวลาและสถานที่ซึ่งแตกต่างกันออกไป

การมีปฏิสัมพันธ์ในสังคมเกี่ยวข้องกับตัวตนของเราและผู้อื่น และเป็นการตอบคำถามเรื่องอัตลักษณ์ที่ว่า เราคือเราและผู้อื่นคือใคร แล้วนำมาสู่ความคาดหวังอย่างไรจากผู้ร่วมปฏิสัมพันธ์ ทั้งนี้ ในการประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมต่อผู้อื่นซึ่งมีอัตลักษณ์แตกต่างกันออกไปจะมีบรรทัดฐาน ความคิด ความเชื่อและวัฒนธรรมในแต่ละสังคมเป็นแนวทาง

ตัวตนหรืออัตลักษณ์ของผู้คนที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวันนั้นเป็นเรื่องของความเหมือนและความต่างซึ่งแบ่งได้หลายประเภท อัตลักษณ์ของผู้คนศาสนาต่าง ๆ เช่น พุทธศาสนิกชน คริสต์ศาสนิกชน และอิสลามิกชน เป็นต้น อัตลักษณ์ทางชนชาติ เช่น เซอร์เบีย บอสเนีย โครเอเชีย ไอร์ริช และทมิฬ เป็นต้น รวมถึงอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ (gender identity) ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาทแห่งเพศหรือเพศทางสังคม เช่น ชาย หญิง เกย์และเลสเบี้ยน เป็นต้น

นอกจากนี้ อัตลักษณ์ที่เหมือนและต่างยังเป็นเรื่องของการแบ่งเขาแบ่งเรา อันจะนำมาซึ่งการไม่ได้รับความเท่าเทียม การขาดอำนาจ และการถูกเอารัดเอาเปรียบของอัตลักษณ์ที่เป็นรองอีกด้วย ในกรณีของเกย์และเลสเบี้ยน หรือกลุ่มคนที่รักเพศเดียวกันถือเป็นเพศสภาพที่ยากในการจัดเข้าประเภทว่าอยู่ในหมวดของชายหรือหญิง การอยู่นอกเหนือจากการแบ่งขั้วทางเพศแบบชายหญิงซึ่งเป็นแนวคิดที่ยึดถือในสังคม และการดำรงบทบาทแห่งเพศที่แตกต่างจากความ

คาดหวังทางสังคมที่มีการขัดเกลาให้มนุษย์มีเพศสภาพแบบชายหญิงอย่างสอดคล้องกับเพศ (sex) ทางชีววิทยา จึงส่งผลให้กลุ่มชายรักชายและกลุ่มหญิงรักหญิงถูกสังคมส่วนใหญ่มองในแง่ลบ เช่น ผิดปกติ เป็นโรคจิต วิปริตทางเพศ สกปรกหรือไร้ประโยชน์

ในอดีต แนวคิดเรื่องความเป็นเพศและความหมายของคำว่าเพศนั้นต่างไปจากความเข้าใจของคนในปัจจุบัน กล่าวคือ โดยเนื้อแท้แล้วไม่มีระบบสองขั้วในเพศสภาวะ ในขณะเดียวกันในภาษาดั้งเดิมที่มีอยู่ได้เปิดไว้สำหรับแนวคิดเรื่องเพศที่สาม¹ การที่สังคมไทยมีความคิดความหมายกับศาสนาพุทธอย่างใกล้ชิดมาช้านาน ในส่วนของวินัยปิฎกมีคัมภีร์เรียก “มหาวิภังค์” ว่าด้วยศีลของภิกษุ 227 ข้อนี้เป็นพื้นที่ที่กล่าวถึงการควบคุมทางเพศในรูปแบบต่าง ๆ ไว้ และปรากฏคำนิยามความเป็นเพศเท่าที่สังเกตได้อย่างน้อย 4 แบบ คือ ชาย หญิง บัณเฑาะว์ และอุกโตพยัญชนก ในที่นี้ ชาย คือ ผู้ที่มีอวัยวะเพศชาย หญิง คือ ผู้ที่มีอวัยวะเพศหญิง บัณเฑาะว์ คือ ผู้ที่ไม่มีอวัยวะเพศแต่มีท่อปัสสาวะ อุกโตพยัญชนก คือ ผู้ที่มีอวัยวะเพศและจิตใจที่สามารถเปลี่ยนกลับไปกลับมาระหว่างหญิงกับชายได้² นอกจากนี้ การกำหนดแบบแผนปฏิบัติในแต่ละสถานภาพซึ่งปรากฏชัดเจนในความคิดทางพุทธศาสนา เช่น การกำหนดสถานภาพของเพศในทางโลกและทางธรรมเป็นเพศฆราวาสและเพศบรรพชิต ในทางปฏิบัติแล้วบุคคลที่อยู่ในเพศทางโลกหรือเพศทางธรรมที่ปฏิบัติตัวไม่สอดคล้องกับสถานภาพจะถูกเรียกว่า “ลักเพศ”³

อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ความชัดเจนระหว่างชายกับหญิงเริ่มมีขึ้น เป็นการรับมาตรฐานระบบความหมายทางเพศจากตะวันตก มาปรับใช้กับสังคมไทย แม้ว่าวัตถุประสงค์ในการรับมาตรฐานดังกล่าวจะแตกต่างกันในแต่ละสมัย แต่สิ่งหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ คือคนไทยเริ่มซึมซับระบบความหมายทางเพศจากตะวันตกทีละน้อย ความพยายามในการแบ่งเพศอันชัดเจนด้วยการกำหนดบทบาทหน้าที่ คำนิยามระบุสถานภาพทางเพศ จริตมารยาท รวมถึงการแต่งกาย ปัจจุบันดังกล่าวล้วนเป็นการรับเอาคุณค่าและ

¹เพ็ญนี้ แวน เอสเตอร์ริค, “การสร้างตัวแบบเพศสภาวะในสังคมไทย,” เพศสภาวะ: การท้าทายร้าย การค้นหาตัวตน แปลโดย เหมือนนาค มุกข์ประดิษฐ์ และ เนื่องน้อย บุญเนตร, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2547), น. 210.

²เปรมปรีดา ปราโมช ณ อยุธยา, “การช่วงชิงอัตลักษณ์ ‘กะเทย’ ในงานคาบาเรต์โชว์,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546), น. 1.

³พิเชฐ สายพันธุ์, “เกย์: ในฉากชีวิตแห่งสื่อบันเทิง,” ชีวิตชายขอบ: ตัวตนกับความหมาย (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน, 2546), น. 43-44.

ความหมายภายใต้แนวคิดการพัฒนาก็ก้าวสู่ความทันสมัยและมีอารยธรรมทั้งสิ้น นำมาสู่การเกิดความแตกต่างที่เด่นชัดหากบุคคลไม่ปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าว นำมาสู่การมองตัวตนที่ “เป็นอื่น”

คำว่า “Homosexual” เป็นภาษาอังกฤษ มีที่มาจากคำว่า “Homo” ซึ่งเป็นคำเดิมข้างหน้าในภาษากรีก มีความหมายว่า เหมือนกัน “Homosexual” เป็นทั้งคำนามและคำคุณศัพท์ ถ้าเป็นคำนาม หมายถึง คนที่มีความรักหรือความปรารถนาทางเพศกับเพศเดียวกัน ตรงกับคำไทยว่า คนรักร่วมเพศ สำหรับชาย คือ Male Homosexual หรือ ชายรักร่วมเพศ หรือ เกย์ (gay) สำหรับหญิงรักร่วมเพศนิยมเรียกว่า เลสเบี้ยน (Lesbian)

คำว่า “รักร่วมเพศ” หรือ Homosexual ใช้กันมานานจนคุ้นเคยในวงการแพทย์ แต่กลุ่ม “รักร่วมเพศ” ไม่ชอบคำนี้ เนื่องจากอาจทำให้เข้าใจผิดว่า กลุ่มนี้เป็นคนรักที่จะ “ร่วมเพศ” ผิดจากความหมายที่ต้องการ คือ คนรักเพศเดียวกัน มีผู้เสนอให้ใช้คำ “ชายรักชาย” “หญิงรักหญิง” สำหรับ “รักร่วมเพศ” และ “ชายรักหญิง” กับ “หญิงรักชาย” สำหรับ “รักต่างเพศ” (Heterosexual)⁴ อย่างไรก็ตาม คำไทยเกี่ยวกับรักร่วมเพศยังมีความสับสนอยู่ ซึ่งส่งผลให้ทัศนคติของสังคมต่อการรับรู้อัตลักษณ์ของคนกลุ่มนี้ด้วย จากที่เรามีการใช้คำว่า “ลักเพศ” และ “กะเทย” กันมานาน และมีความใหม่ที่แปลงจากภาษาอังกฤษ คือ เกย์ และตุ๊ด

สังคมไทยสมัยใหม่ได้หยิบยืมคำว่า “ลักเพศ” จากแนวคิดทางพุทธศาสนามาใช้ในการแบ่งขั้วความคิดทางเพศแบบชาย-หญิง โดยใช้คำนี้เรียกผู้ที่มีพฤติกรรมทางเพศต่างจากแบบแผนดังกล่าว เช่น ผู้ที่รักเพศเดียวกัน ในทางวิชาการ “ชายลักเพศ” (Male Transvestite) ชายที่มีความสุขทางเพศหรือเกิดการตื่นตัวทางเพศเมื่อได้แต่งตัวเป็นหญิง หลายคนชอบการแสดงหรือระบำรำฟ้อน แต่ชายกลุ่มนี้ส่วนใหญ่รักเพศหญิงและมีความสุขเมื่อมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงเหมือนชายทั่วไป ชายกลุ่มนี้อาจเป็นที่สับสนกับกลุ่มเกย์ หรือกลุ่ม “ชายใจหญิง” การมองจากลักษณะภายนอกอย่างเดียวจึงไม่อาจบอกได้ชัดเจน

ตามความเข้าใจของคนทั่วไป “กะเทย” หมายถึงคนที่มีลักษณะร่างกายเป็นเพศหนึ่ง แต่มีลักษณะการแต่งตัว กิริยาท่าทางและความรู้สึกนึกคิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้สึกทางเพศเหมือนคนอีกเพศหนึ่ง ซึ่งเท่ากับรวมเรียกคนหลายแบบด้วยกันว่า “กะเทย” อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมรักเพศเดียวกันอาจสังเกตไม่ได้เลยจากลักษณะการแต่งตัวและกิริยาท่าทางภายนอก ชายรักเพศเดียวกันอาจมีลักษณะการแสดงออกภายนอกเหมือนชาย “รักต่างเพศ” ทั่วไปก็ได้ ใน

⁴สุพร เกิดสว่าง, ชายรักชาย (กรุงเทพมหานคร: สมาคมนานาชาติการเจริญพันธุ์, 2546), น. 9.

ปัจจุบัน คนทั่วไปเรียกชายที่มีจิตใจเป็นหญิง หรือทำการผ่าตัดทางเพศเป็นหญิงว่า “กะเทย” ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Transsexual⁵

“เกย์” เป็นคำที่ยืมมาจากภาษาอังกฤษ คือ “Gay” ซึ่งแปลว่า ร่าเริง สนุก มีชีวิตชีวา กลุ่มชายรักเพศเดียวกัน เรียกตัวเองว่า “เกย์” เพื่อบ่งบอกถึงความหมายที่ดีของชายรักเพศเดียวกัน ในปัจจุบัน มีการแบ่งคนกลุ่มนี้เป็น 3 แบบตามบทบาทในการมีเพศสัมพันธ์ แบบแรก คือ เกย์คิง (Gay King) อยู่ในบทบาทของชาย เป็นฝ่ายรุก คือ เป็นผู้สอดใส่อวัยวะเพศ เกย์คิงส่วนใหญ่มีความรู้สึกเป็นชาย ท่าทางเหมือนชายทั่วไป และอาจร่วมเพศได้ทั้งกับชายและหญิง แบบที่สอง คือ เกย์ควีน (Gay Queen) มีบทบาทเป็นหญิง เป็นฝ่ายรองรับ อวัยวะที่ใช้รองรับมักเป็นทวารหนัก เกย์ควีนมีลักษณะให้สังเกตได้จากกิริยา มารยาท การพูดจาและความพิถีพิถันในการแต่งกายคล้ายเพศหญิง ศัพท์อีกคำหนึ่งที่ใช้กับเกย์ควีนคือ ตู๊ด แต่เกย์ควีนอาจมีลักษณะทั่วไปเหมือนชายก็ได้ แบบที่สาม คือ เกย์ควิง (Gay Quing) ซึ่งมาจากการรวมกันของคำว่า Queen และ King เกย์ควิง คือ เกย์ที่มีทั้งสองบทบาททั้งรุกและรับ โดยคำนี้ใช้กันอยู่ในกลุ่มเกย์ไทย ซึ่งบทบาทเช่นนี้อาจเรียกว่า “ไบท์” ได้เช่นกัน

ปัจจุบันกลุ่มชายรักชายในประชากรทั่วไปปรากฏให้เห็นชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ และนำมาซึ่งคำถามที่ว่า มีชายผู้รักเพศเดียวกันหรือเกย์มากขึ้นในสังคมทุกวันนี้หรือไม่ มีคำตอบว่าใช่ด้วยการประเมินจากข่าวคราว บทบาทและภาพลักษณ์ของเกย์ที่แพร่ออกมาทางสื่อมวลชนต่าง ๆ แต่ก็มีคำตอบว่าไม่ใช่โดยมองว่า การที่มีข่าวเกี่ยวกับเกย์มากขึ้น อาจเป็นเพราะธุรกิจด้านสื่อสารมวลชนมากขึ้น มีประสิทธิภาพสูงขึ้น และทางสื่อมวลชนเห็นว่าข่าวเกี่ยวกับเกย์นั้นขายได้ดี หรืออาจเป็นเพราะเกย์เปิดเผยตัวเองมากขึ้น ทั้งนี้ อุตสาหกรรมทางเพศสภาพแบบเกย์หรือแบบชายรักเพศเดียวกันในกรุงเทพมหานครถูกระบุไว้อย่างน้อยในเดือนพฤศจิกายน ปี ค.ศ.1965 เมื่อหนังสือพิมพ์ภาษาไทยในกรุงเทพมหานคร รายงานว่า ในเมืองมีชายไทยที่รักเพศเดียวกันจำนวนหลายร้อยคน ได้รวมตัวกันเรียกพวกตนว่า “ชมรมเกย์” (the gay association)⁶

⁵ เรื่องเดียวกัน, น. 10-11.

⁶ Peter A. Jackson and Gerard Sullivan, “A Panoply of roles: sexual and gender diversity in contemporary Thailand,” In Lady boys, Tom boys, Rent boys (Chiang Mai: Silkworm, 2000), p. 3.

ในการศึกษาถึงสถิติของชายรักชายนั้น นายแพทย์ สุพร เกิดสว่าง กล่าวว่า การศึกษาถึงอัตราของเกย์เป็นเรื่องไม่ง่ายและมีจุดอ่อนบางประการที่หลีกเลี่ยงได้ยาก ประการแรก คือ ชายรักเพศเดียวกันหรือเกย์ส่วนหนึ่งอาจไม่เปิดเผยตัวเองเนื่องจากสังคมส่วนใหญ่ไม่ยอมรับ และเพียงลักษณะหรือบุคลิกภาพภายนอกยังไม่สามารถบอกได้ว่าใครเป็นเกย์เสมอไป ประการที่สอง คือ ความหมายของคำว่า “รักร่วมเพศ” ยังมีความสับสนอยู่ เช่น ระหว่างคำว่า ‘กะเทย’ (transsexual) และ ‘ลักร่วมเพศ’ (transvestite) รวมถึงพฤติกรรมทางเพศและรสนิยมทางเพศ ประการที่สาม ความหมายของการ “รักร่วมเพศ” อาจต่างกันไปตามความคิดของแต่ละคน ส่วนใหญ่อาจถือว่าการรักร่วมเพศต้องเป็นทาง “ช่องคลอด” หรือ “ทวารหนัก” เท่านั้น แต่บางคนอาจรวมถึงกิจกรรมอื่นเข้าไปด้วย ประการที่สี่ การเลือกกลุ่มศึกษาที่เป็นตัวแทนของประชากรจริง ๆ ทำได้ยาก กลุ่มที่เต็มใจร่วมมืออาจเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมและรสนิยมทางเพศต่างจากกลุ่มที่หลีกเลี่ยงหรือไม่ร่วมมือในการศึกษา ประการที่ห้า วิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกันและความลำเอียง (bias) ของผู้ศึกษา อาจทำให้ข้อมูลที่ไม่เป็นความจริงได้เช่นกัน⁷

สถิติของกลุ่มชายรักชายในสังคมไทยจึงอาจเป็นข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความจริงได้เสมอ อย่างไรก็ตาม ได้มีความพยายามในการศึกษาสถิติดังกล่าวจากหลาย ๆ ฝ่าย ดังนี้⁸

แพทย์หญิง สุพัตร์ วาณิชเสนี และนายแพทย์ขจิต ชูปัญญา (2533) จากสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร ได้ศึกษาทัศนคติและความรู้เกี่ยวกับเอดส์ในกลุ่มนักเรียนชาย ชั้นมัธยมปลาย อายุ 16-18 ปี ในโรงเรียนในเขต กทม. จำนวน 289 คน พบนักเรียนชายที่เคยมีเพศสัมพันธ์แล้ว 63 คน ในจำนวนนี้มี 4 คน (6.35%) ที่มีเพศสัมพันธ์กับชายด้วยกัน

พญ. ธีรรัตน์กุล และคณะ (2541) รายงานถึงการศึกษาระบาดวิทยา “รักร่วมเพศ” ในชายที่มาเกณฑ์ทหารทางภาคเหนือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534-2538 พบชายที่มีประวัติรักร่วมเพศ 134 คน (6.5%) จากจำนวนชายทั้งหมด 2,047 คน

นอกจากนี้ คณะทำงานเพื่อชาวเกย์กลุ่มหนึ่งได้พยายามสำรวจจำนวนที่แท้จริงของกลุ่มชายรักชายในไทย คาดว่า จะมีกลุ่มผู้รักร่วมเพศอยู่ประมาณ 10% จากประชากรของประเทศไทย⁹

⁷สุพร เกิดสว่าง, ชายรักชาย, น. 53-54.

⁸เรื่องเดียวกัน, น. 55-61.

⁹ทศวรรษ รัตนวิมล, “ปกเปลือกผู้ชาย ผู้พลีกายให้เกย์,” กรุงเทพ 30 (4 กันยายน 2532):28-46.

จากผลการศึกษาเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยเครือข่ายสังคมและเพศสัมพันธ์กลุ่มชายขอบชาย ซึ่งรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2543 ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2544 คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างศึกษา รวม 289 ราย และได้ประมวลข้อมูลด้านลักษณะบุคคล สังคม และเพศสัมพันธ์กลุ่มเครือข่ายของตัวอย่างศึกษาอีก 1,659 ราย จากการวิจัยพบว่า¹⁰ ในส่วนของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดยอมรับว่า ปัจจุบันมีความชอบชายและเคยมีเพศสัมพันธ์กับชาย เมื่อให้กลุ่มตัวอย่างศึกษาทั้ง 289 ราย แสดงเพศสำนึกของตนเอง จำแนกได้ 3 ประเภท คือ เกย์ 84% ผู้ที่ชอบทั้งชายและหญิง (กลุ่มไบ) 13% และเป็นกะเทย 3% เฉพาะกลุ่มเกย์ ได้จำแนกตามความนิยมเรื่องเพศเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ กลุ่มคิง โป๊ท และควีน มีจำนวน 71, 87 และ 84 รายตามลำดับ

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับความหมายและอัตลักษณ์ของชายรักชายที่ปรากฏในสังคมปัจจุบัน หากจะมองในเชิงคุณภาพแล้ว อัตลักษณ์ของชายรักชายยังคงหลากหลาย และไม่หยุดนิ่งลงตัวมีความหมายและอัตลักษณ์ในเชิงลบมากกว่าเชิงบวก ส่วนในเชิงปริมาณนั้นยังไม่มีบทสรุปที่แน่ชัดว่าการดำรงอยู่ของคนกลุ่มนี้มีมากหรือน้อยในปัจจุบัน

สื่อกับชายรักชาย

การสื่อสารถือเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกคนพึงมีในการดำเนินชีวิต ความต้องการใช้สื่อของกลุ่มชายรักชายจึงไม่ต่างจากชายและหญิงทั่วไป โดยคำว่าสื่อในทัศนะของแนวคิดวัฒนธรรมศึกษานั้นสื่อ คือ พื้นที่ในการสร้างความหมายและความรู้สึกร่วมกัน (shared meaning) และไม่ได้มีเฉพาะสื่อมวลชนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสื่ออื่น ๆ ด้วย เช่น สื่อกลุ่ม ฯลฯ ในที่นี้จะจำแนกการใช้สื่อของกลุ่มชายรักชายออกเป็น 3 ประเภท ตามการศึกษาของเครือข่ายสังคมและเพศสัมพันธ์กลุ่มชายขอบชาย ดังนี้¹¹

ประเภทแรก คือ สื่อมวลชน ซึ่งในที่นี้เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น โทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต สื่อมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์ที่ลงเรื่องเกี่ยวกับชายรักชายมีมานานก่อนสื่อประเภทอื่น หนังสือรายวันฉบับแรกที่มีคอลัมน์ประจำที่ลงเรื่องคนกลุ่มนี้ คือ หนังสือพิมพ์

¹⁰วิภา ด้านธำรงกุล และ วิชัย โปษยะจินดา, เครือข่ายสังคมและเพศสัมพันธ์กลุ่มชายขอบชาย: ผลจากการศึกษาเชิงคุณภาพและปริมาณ (กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายศูนย์วิจัยยาเสพติด สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), น. 21.

¹¹เรื่องเดียวกัน, น. 138-165.

“แปลก” โดยเรื่องที่เสนอเป็นบทความให้คำปรึกษาตอบจดหมายเล่าปัญหาส่วนตัวของกลุ่มชายรักชาย

สื่อสิ่งพิมพ์ที่แพร่หลายในปัจจุบันอาจจำแนกตามเนื้อหาสาระออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) จุลสารและนิตยสารที่เสนอเนื้อหาแบบหนังสือเรจรมย์ เรื่องเบาสมอง 2) สื่อสิ่งพิมพ์ที่ประชาสัมพันธ์สถานบริการประเภทต่าง ๆ ที่กลุ่มชายรักชายนิยม นิตยสารเรจรมย์ที่ผลิตจำหน่ายเป็นภาษาไทย และวางตลาดมานานกว่า 10 ปี เช่น นีออน มรกต มิถุนา เป็นต้น และบางฉบับ เช่น Male X Story, Door, Bangkok Gay Max เริ่มออกสู่ตลาดในระยะไม่นานมานี้ นิตยสารฉบับภาษาอังกฤษที่ตีพิมพ์ในไทย เช่น มิดเวย์ Advocate และ Out โครงสร้างเนื้อหาในนิตยสารเหล่านี้คล้ายคลึงกัน เช่น หมวดสาระ หมวดนิยายเรจรมย์ หมวดที่เป็นสื่อกลางให้ชายรักชายติดต่อกัน ยังรวมถึงเกร็ดข่าวเกี่ยวกับโรคเอดส์ การประชาสัมพันธ์สินค้าและบริการอีกด้วย ส่วนสิ่งพิมพ์อีกรูปแบบที่มีมากขึ้น คือ สิ่งพิมพ์ซึ่งส่วนใหญ่แจกตามสถานที่ที่มีกลุ่มชายรักชายนิยมเที่ยว

สำหรับสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นการบริการโทรศัพท์ที่พัฒนาเป็นสื่อธุรกิจทางเพศ ทั้งเป็นอุปกรณ์โดยตรงและอุปกรณ์ประกอบการสื่อสารผ่านระบบอินเทอร์เน็ต การบริการโทรศัพท์โดยตรงที่แพร่หลายในปัจจุบัน เช่น บริการเกย์ไลน์ บัดดี้ไลน์ และปาร์ตี้ไลน์ เป็นต้น โดยผู้ให้บริการสามารถติดต่อหาผู้สนใจเป็นเพื่อนหรือมีส่วนร่วมหาความพอใจทางเพศด้วย มีจุดเริ่มจากการได้ฟังเสียงเพื่อแนะนำข้อมูลที่ต้องการให้อีกฝ่ายทราบและคาดหวังว่าจะเกิดความสนใจ ส่วนอินเทอร์เน็ต เป็นเทคโนโลยีที่สนองความต้องการของผู้ใช้ได้หลากหลายแบบและฉับไว มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เช่น ห้องคุย กระดานสนทนาที่สามารถฝากข้อมูลต่าง ๆ ด้วยภาษาเขียนหรือรูปภาพไว้ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมและเพศสัมพันธ์ได้ต่อไป

ประเภทที่สอง คือ สถานที่สาธารณะ ในที่นี้หมายถึง สวนสาธารณะ สวนหย่อมเชิงสะพาน สนามกีฬา ห้างสรรพสินค้า สวนสนุก หรือสถานที่สาธารณะโดยทั่วไป โดยสถานที่ดังกล่าวไม่ใช่ที่เฉพาะของกลุ่มชายรักชาย หากแต่เป็นที่รวมของบุคคลทั่วไป ชายกลุ่มนี้จึงสื่อความเป็นคนกลุ่มเดียวกันด้วยภาษากาย กิริยาท่าทาง และการมองตา

สวนสาธารณะหรือสวนหย่อมโดยทั่วไปแล้วเป็นที่พักผ่อนและออกกำลังกาย แต่สำหรับชายรักชายบางกลุ่มแล้ว ที่แห่งนี้ยังเป็นพื้นที่ในการพบปะและแสวงหาเพื่อนเพื่อพูดคุยหรือเพื่อความสัมพันธ์ทางเพศแบบชั่วคราวอีกด้วย

ห้างสรรพสินค้าและสวนสนุก เป็นสถานที่กว้างขวาง ความนิยมในแต่ละห้างนั้นแตกต่างกันไป บริเวณใดที่มีโอกาสได้รู้จักกับชายรักชายเช่นเดียวกันจะมีการบอกต่อกันไป โดยเฉพาะบริเวณห้องน้ำชายที่มีคนใช้บริการน้อย หรือมุมที่มีโทรศัพท์สาธารณะ นอกจากนี้บริเวณต่าง ๆ ในสวนสนุกก็เช่นกัน

ประเภทที่สาม คือ สถานบันเทิงต่าง ๆ ซึ่งในที่นี้เป็นสถานบริการในกรุงเทพมหานครเท่านั้น คือ ย่านสีลม ย่านสุขุมวิทและสะพานควาย โดยรูปแบบการให้บริการนั้นแตกต่างกันไปได้แก่ ชาวน้ำ สถานบริการนวด บาร์เกย์ ผับ คาราโอเกะ ดิสโก้เธค โรงภาพยนตร์ โรงแรม และร้านอาหาร เพื่อให้ความบันเทิง ความผ่อนคลายแล้วยังเอื้อให้กลุ่มชายรักชายรู้จักกันด้วย

โรงภาพยนตร์ที่กลุ่มชายรักชายเข้าไปหาความสุขทางเพศโดยตรง ส่วนใหญ่เป็นโรงหนังชั้นสอง บางโรงจะฉายภาพยนตร์โป๊ เพื่อสร้างความรู้สึกทางเพศให้ผู้ชม เนื่องจากเป็นที่ทราบกันดีว่ามาเพื่อเรื่องเพศสัมพันธ์เป็นสำคัญ ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เป็นคนระดับล่างถึงระดับกลาง

บาร์เกย์ มีมานานเป็นเวลากว่า 20 ปี เดิมตั้งอยู่ตามแหล่งท่องเที่ยวซึ่งผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติ จนปัจจุบันมีบาร์เกย์มากพอสมควรทั้งในกรุงเทพฯ และตามเมืองหลักที่มีย่านท่องเที่ยวกลางคืนขนาดใหญ่ จำนวนที่มากขึ้นนี้มีผู้นิยมใช้บริการเป็นคนท้องถิ่นเป็นหลัก โดยบาร์เกย์ซึ่งชาวต่างชาติและนักท่องเที่ยวคนไทยนิยม เช่น บริเวณถนนสีลม-สุรวงศ์ พัทยา เชียงใหม่และภูเก็ต ความแตกต่างจากบาร์ทั่วไปคือ ให้ความสำคัญกับการจัดพื้นที่แสดงเพื่อให้ผู้ใช้บริการมีโอกาสใกล้ชิดกับพนักงานขายบริการทางเพศ

ชาวน้ำ (sauna) และสถานออกกำลังกาย-นวด มีอยู่มากพอสมควรในกรุงเทพฯ แหล่งที่รู้จักกันดี เช่น บริเวณสีลม-สาทร สีแยกสะพานควาย-ถนนประดิพัทธ์ ซอยต่าง ๆ ตามถนนสุขุมวิท และบริเวณมหาวิทยาลัยรามคำแหง-สนามกีฬาคลองจั่น เป็นต้น สถานที่เช่นนี้จะจัดพื้นที่ใช้งานเพื่อพักผ่อนและหาความพอใจหลายประเภท เช่น ห้องอาหาร ห้องออกกำลังกาย สระว่ายน้ำ บ่อน้ำวน ห้องอบไอน้ำ ห้องนวด ห้องนั่งเล่น ห้องคาราโอเกะ ห้องนอนขนาดกะทัดรัด ห้องมืดที่มีทางเดินแบบเขาวงกต เป็นต้น จุดประสงค์หลักของชายรักชายที่ใช้บริการมีทั้งเพื่อมีเพศสัมพันธ์และเพื่อพักผ่อนคลายเครียด ออกกำลังกายรักษารูปร่าง รวมถึงบำรุงผิว

ผับ ดิสโก้เธค และคาราโอเกะซึ่งเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ของชายรักชาย มักตั้งอยู่ย่านใกล้เคียงกัน อาทิ ถนนสีลม ถนนราชดำเนินกลาง ถนนรามคำแหง เป็นต้น สำหรับคาราโอเกะนั้น พื้นที่ภายในมีโต๊ะเก้าอี้สำหรับลูกค้าเหมือนร้านอาหารทั่วไป ส่วนผับและดิสโก้เธคนั้น ภายในจะจัดโต๊ะเก้าอี้ค่อนข้างน้อย เพราะผู้มาใช้บริการส่วนมากนิยมเต้น บรรยากาศค่อนข้างอึกทึกเพลงที่เปิดมีทั้งช้า-เร็วสลับกัน รูปแบบการโซรืมีทั้งทอล์คโชว์ ลิปซิงก์หรือคาบาเร่ต์ บางแห่งใช้บันไดทางขึ้นเป็นที่แสดงในกรณีที่ไม่ใช่เวทีเป็นกิจจะลักษณะ จุดมุ่งหมายในการเที่ยวสถานที่เหล่านี้ คือ การพักผ่อน ผ่อนคลายความเครียด ด้วยการร้องเพลงและเต้นรำ นอกจากนี้สถานบันเทิงดังกล่าวยังเอื้อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในกลุ่มชายรักชาย

สำหรับสถานที่สาธารณะทั่วไปซึ่งไม่ใช่สถานที่สำหรับกลุ่มชายรักชายโดยเฉพาะนั้น ชายรักชายบางส่วนอาจเลือกที่จะแสดงตัวตนออกมาในบางรูปแบบ หรือปกปิดตัวตนที่แท้จริงของตนเองด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันออกไป ส่วนการแสดงตัวตนต่อคนแปลกหน้าที่เป็นชายรักชายด้วยกัน ย่อมมีการสื่อสารความเป็นชายรักชายในเบื้องต้น เพื่อแสดงให้เห็นทราบว่าเป็นพวกเดียวกัน โดยสื่อสารด้วยการแต่งกาย กิริยาท่าทางและภาษาพูด ฯลฯ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่ทำให้รู้กันได้ชัดเจน สายตาที่มองกันถือเป็นเรื่องที่กลุ่มชายรักชายใช้เป็นหลัก ดังคำกล่าวที่นิยม คือ มองตากันก็รู้แล้วว่าใช่หรือไม่ นั่นหมายความว่า การที่ชายหญิงทั่วไปจะรับรู้ว่าเป็นคน ๆ หนึ่งมีอัตลักษณ์เป็นชายรักเพศเดียวกันหรือไม่จึงไม่ใช่เรื่องง่ายนัก หากชายผู้นั้นไม่เปิดเผยตัวตందังกล่าวออกมา

แม้ว่าประเทศไทยจะมีชื่อเสียงในฐานะสังคมที่อดทนต่อพฤติกรรมส่วนบุคคล รวมถึงผู้ที่รักเพศเดียวกัน ตราบเท่าที่ผู้นั้นไม่แสดงพฤติกรรมให้เห็นอย่างเด่นชัดหรือดูเป็นการโอ้อวด อย่างไรก็ตาม วิถีชีวิตแบบรักเพศเดียวกันไม่ว่าจะเป็นเกย์หรือเลสเบี้ยนยังคงเป็นพฤติกรรมที่ไม่อาจยอมรับได้¹² ด้วยเหตุนี้การเปิดเผยตัวตน (Coming-out) ว่าเป็นผู้ที่รักเพศเดียวกันหรือไม่ จึงมีเงื่อนไขที่แตกต่างกันไป ในบริบทของครอบครัว เลสเบี้ยนมักจะสื่อสารอัตลักษณ์ของตนต่อครอบครัวซึ่งแม้จะมีรูปแบบที่ค่อนข้างให้การสนับสนุนด้วยวิธีแบบอวัจนภาษา เช่น การแต่งกายและพฤติกรรม¹³ ครอบครัวที่มีการสื่อสารแบบเปิดเผยและแบบปล่อยจะเอื้อให้กลุ่มชายรักชายส่วนใหญ่เปิดเผยตัวเองได้ง่ายกว่าครอบครัวที่มีการสื่อสารแบบปิด โดยทำให้กลุ่มชายรักชายมีการเปิดเผยตนเองได้ง่ายตั้งแต่วัยเด็ก สามารถใช้วิธีการสื่อสารเพื่อเปิดเผยตนเองได้อย่างอิสระทั้งทางตรงและทางอ้อมมากกว่า ส่วนการที่ครอบครัวและสังคมจะยอมรับได้นั้นมาจากวิธีการสื่อสารเพื่อการเปิดเผยตนเองทางอ้อมให้สอดคล้องกับบรรทัดฐานของครอบครัวและสังคม ส่วนวิธีการสื่อสารเพื่อการเปิดเผยตนเองทางตรงก็จะเกิดขึ้นในภายหลัง แต่ส่วนใหญ่แล้วกลุ่มตัวอย่างเลือกที่จะใช้วิธีการสื่อสารเพื่อการเปิดเผยตนเองทางอ้อมด้วยอวัจนภาษา ส่วนวิธีการสื่อสารเพื่อการเปิดเผยตนเองทางตรงด้วยวัจนภาษานั้น อยู่ที่ความเหมาะสมและความสำคัญของบุคคลที่กลุ่มตัวอย่างมีปฏิสัมพันธ์ด้วย¹⁴

¹²Peter A. Jackson and Gerard Sullivan, op. cit., footnote 6, p. 3.

¹³Megan Sinnott, "Masculinity and Tom identity in Thailand," In Lady boy. Tom boy. Rent boys (Chiang Mai: Silkwork book, 1999), p. 99.

¹⁴ไชโย นิธิอุบัตติ, "การสื่อสารเพื่อเปิดเผยตนเองของกลุ่มชายรักชาย," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), น. บทคัดย่อ.

รูปแบบการใช้สื่อมวลชน สถานบริการสาธารณะ และสถานบันเทิงของกลุ่มชายรักชายดังกล่าวในปัจจุบัน ได้ดำเนินไปพร้อมกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยี สำนักประชาธิปไตย และวิถีของระบบทุนนิยมที่เอื้อให้ผู้คนกลุ่มต่าง ๆ เลือกที่จะมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปอย่างที่ไม่ต้องการ ดังที่ Daniel Bell เรียกว่า Minority Lifestyle หรือ วิถีชีวิตของคนส่วนน้อยที่แปลกแยกจากคนส่วนใหญ่¹⁵

สถานที่ต่าง ๆ ที่แสดงถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชายรักชายซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยทางเพศนั้น ขยายตัวเรื่อยมา แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมย่อยของชายรักชายเช่นนี้ได้แบ่งบานตั้งแต่ 20 กว่าปีมาแล้ว ในปี ค.ศ. 1980 (พ.ศ. 2523) Spartacus International Gay Guide ของ John Stamford มีรายชื่อสถานที่พบปะของเกย์ในประเทศไทยเป็นจำนวน 10 แห่งในกรุงเทพมหานคร โดย 11 ปีต่อมา คือ ปี ค.ศ. 1991 Eric Allyn ทำรายชื่อบาร์เกย์ ซาวน่า (sauna) ร้านอาหาร และดิสโก้เทคทั่วประเทศไทยได้กว่าร้อยแห่ง¹⁶ จากหนังสือ Spartacus ประจำปี 2001-2002 พบว่า มีบาร์เกย์ 125 แห่ง คาเฟ่ (Cafe) 14 แห่ง สถานที่เต้นรำ (Dance Club) 17 แห่ง ร้านอาหาร 41 แห่ง ซาวน่า 41 แห่ง สถานบริการนวด 10 แห่ง โรงแรม 44 แห่ง เป็นต้น¹⁷

ข้อเท็จจริงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า สัดส่วนของพื้นที่สำหรับคนกลุ่มนี้มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม หากมองจากโลกวิชาการประเภทของสื่อที่มีการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชายรักเพศเดียวกันมากที่สุด คือ สื่อมวลชน ขณะที่สื่อที่มีลักษณะเป็นกลุ่มการสื่อสาร (group communication) ที่มีการสื่อสารแบบซึ่งหน้า (face-to-face communication) นั้นถูกนำมาศึกษาในปริมาณที่น้อยมาก จึงเป็นที่น่าศึกษาว่า วัฒนธรรมย่อยซึ่งเป็นพื้นที่การสื่อสารแบบเห็นหน้าค่าตาของชายรักชายมีความหมาย ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชายรักชายภายใต้สังคมแบบรักต่างเพศเป็นใหญ่อย่างไร

¹⁵Daniel Bell, "Cultural Contradictions of Capitalism," Modernity V.1 Modernization (London: Routledge, 1999), p. 390.

¹⁶Peter A. Jackson and Gerard Sullivan, op. cit., footnote 6, p. 3.

¹⁷วิภา ดำนังกรกุล และ วิชัย โปษยะจินดา, เครือข่ายสังคมและเพศสัมพันธ์กลุ่มชายขอบชาย: ผลจากการศึกษาเชิงคุณภาพและปริมาณคณะ, น. 141-142.

คาบาเรต์โชว์กับการสื่อสารตัวตนชายรักชาย

การแสดงคาบาเรต์เป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มชายรักชาย ในปัจจุบัน เริ่มต้นจากการแสดงบนเวทีเล็ก เน้นการร้อง การเต้นรำ และสร้างความสนุกสนานกับลูกค้าที่อยู่ข้างล่างเวที จากนั้นมีการพัฒนาขึ้นโดยเน้นความอลังการของเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ โดยเกย์ไทยได้นำรูปแบบคาบาเรต์จากประเทศตะวันตกเข้ามาแสดงในเมืองไทย ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวบวกกับความสามารถในการลิปซิงก์ (lip-synch) และเต้นรำ โดยการแสดงคาบาเรต์นั้นมีทั้งที่แสดงตามเมืองท่องเที่ยวสำคัญ ๆ ของไทย เป็นเวทีขนาดใหญ่และใช้นักแสดงบนเวทีนับร้อย ผู้ชมกลุ่มเป้าหมายคือนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวต่างชาติ และคาบาเรต์ที่แสดงในผับเกย์ซึ่งตั้งอยู่ตามแหล่งท่องเที่ยวยามราตรี เป็นเวทีขนาดกลางหรือขนาดเล็ก รวมถึงการแสดงบนบันไดของร้านในกรณีที่ร้านมีขนาดเล็กหรือไม่มีเวทีเป็นกิจจะลักษณะ โดยผู้ให้บริการส่วนใหญ่ คือ กลุ่มชายไทยผู้รักเพศเดียวกัน

การแสดงคาบาเรต์ประกอบด้วย การลิปซิงก์และการแสดงตลก โดยคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของการลิปซิงก์ คือ เป็นการแสดงที่ต้องขยับปากให้ตรงกับเนื้อเพลง ผู้แสดงจะสวมบทบาทของการเป็นนักร้องร่วมกับการแสดงออกทางอารมณ์และท่าทางตามเนื้อหาบทเพลง ซึ่งสอดคล้องกับคุณค่าเชิงอุดมคติในการแปลงเพศภาวะ (transgender) ตัวเองจากสถานะที่เป็นอยู่ในชีวิตจริงไปสู่สถานะที่เป็นอุดมคติของชายรักชาย ซึ่งสามารถปรากฏได้โดยผ่านการสวมบทบาทในการแสดง นอกจากนี้ การแสดงคาบาเรต์ยังมีลักษณะของคาร์นิวัล (carnival) ร่วมอยู่ตามแนวทางที่ Mikhail Bakhtin วิเคราะห์ไว้¹⁸ ดังนี้คือ มีการแสวงหาความบันเทิงจากร่างกาย (bodily pleasure) ในพื้นที่สาธารณะ เช่น การแต่งกายน้อยชิ้นซึ่งเปิดเผยส่วนที่พึงสงวนของร่างกาย เสื้อผ้าที่หุ่หรือล่อลึง การใช้ร่างกายเคลื่อนไหวเต้นระบำ การหัวเราะขบขันด้วยการทำกิจกรรมที่เกินเลยกว่าปกติ (laughter by excession) รวมถึงการกลับหัวกลับหาง (turning upside down) คือ มีการนำเอากฎเกณฑ์มา กลับหัวกลับหางเสียใหม่ หรือเอาข้างในออกมาเป็นข้างนอกด้วยการแต่งกายเลียนแบบผู้หญิง จึงกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่เชิงพิธีกรรมการสื่อสารที่แตกต่างออกไปจากพื้นที่แห่งชีวิตประจำวัน

¹⁸Mikhail Bakhtin อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, “เฟ่งพินิจและครุ่นคิดตามความบันเทิงในสื่อ,” สื่อบันเทิง: อำนาจแห่งความไร้สาระ (กรุงเทพมหานคร: ออล อปอร์ต พรินท์, 2545), น. 51-52.

แม้ว่าสถานประกอบการคาบาเรต์จะเป็นพื้นที่ขนาดเล็กในสังคม แต่ได้รวมความหลากหลายเอาไว้ภายในได้ไม่น้อย โดยเฉพาะความหลากหลายในเรื่องเพศ และยังเป็นพื้นที่ที่อดทนให้ความหลากหลายในความเป็นเพศรวมกลุ่มประกอบการ และสร้างภาพลักษณ์ใหม่สะท้อนกลับให้สังคมในวงกว้างได้รับรู้¹⁹ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ในการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของตนเองอย่างเสรี

กล่าวได้ว่า คาบาเรต์โชว์เป็นพื้นที่การสื่อสารแสดงออกของนักแสดงถึงความเป็นตัวตนในแง่ร่างกาย ด้วยการแต่งเติม เสริม ตัด เพื่อให้ร่างกายให้ดูเหมือนผู้หญิงมากที่สุด โดยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การผ่าตัดแปลงเพศ การทำศัลยกรรมหน้าอกและใบหน้า การใช้ฟองน้ำเพื่อเสริมหน้าอก กางเกงเสริมสะโพก รวมถึงการออกแบบเครื่องแต่งกายที่พรางส่วนที่ดูเป็นผู้ชายเป็นต้น และยังเป็นพื้นที่ในการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนด้านความสามารถด้านการแสดงของนางโชว์ ไม่ว่าจะเป็นเพลงเร็วและจังหวะในการเต้น เรื่องชวนหัวของนางโชว์ตลก และเพลงหวานเกี่ยวกับความรัก

ในส่วนของกลุ่มชายรักชายซึ่งเป็นผู้ใช้บริการกลุ่มหลัก การแสดงได้เอื้อให้พวกเขาได้สัมผัสกับโลกอุดมคติระหว่างที่กำลังแสดงอยู่ทั้งรูปแบบภายนอกโดยผ่านการเปลี่ยนแปลงร่างกายด้วยเสื้อผ้า การแต่งหน้าและผม ส่วนรูปแบบภายในถูกสะท้อนด้วยการแสดงออกทางอารมณ์ในเนื้อหาของบทเพลง อารมณ์จากภายในจะถูกถ่ายทอดผ่านสีหน้า ท่าทางซึ่งเป็นการสื่อสารถ่ายทอดอารมณ์แบบเห็นจริงตามรูปแบบของการแสดงละคร (drama acting) บนเวที²⁰

สำหรับการแสดงตลกนั้นมีเนื้อหาที่หลากหลายค่อนข้างทันต่อเหตุการณ์ความเป็นไปในสังคม รูปแบบของตลกที่พบ ยกตัวอย่างเช่น การเล่นตลกกับภาษา การเล่นตลกประเภทเสียดสีสังคม การเล่นตลกกับอารมณ์ความรู้สึกที่เรียกว่า ตลกร้าย “black humour” รวมถึงการนำเสนอเนื้อหาทางเพศ ดังที่ เดชาวุฒิ ฉันทากะโร ผู้มีชื่อเสียงในวงการคาบาเรต์ไทยในฐานะนางโชว์ตลกกล่าวว่า

ปฏิเสธไม่ได้ว่าโชว์หลาย ๆ โชว์ของเคย์ค่อนข้างเกี่ยวเนื่องกับเรื่องเซ็กซ์ ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้ต้องการให้เป็นจุดขาย แต่อาจเป็นเพราะคนอื่นไม่กล้าพูด ขณะที่ “นางโชว์” สามารถพูดและเล่นได้มากกว่าและดูไม่น่าเกลียด ที่คนส่วนใหญ่ไม่สะดวกพูดเรื่องเซ็กซ์ก็อาจเป็นเพราะสถานภาพทางสังคมเป็นตัวบังคับ แต่พอนางโชว์เป็น

¹⁹ เปรมปรีดา ปราโมช ณ อยุธยา, “การช่วงชิงอัตลักษณ์ ‘กะเทย’ ในงานคาบาเรต์โชว์,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546), น. 102.

²⁰ พิเชฐ สายพันธ์, ชีวิตชายขอบ ตัวตนและความหมาย, น. 72.

ตัวแทนในการพูดหรือทำออกไป เออ...อย่างนี้แหละที่อยากพูด พวกเขายิ่งเป็นเหมือนตัวแทนในการแสดงออกถึงสิ่งที่พวกเขาอยากระบายแต่ทำเองไม่ได้ ดูโชว์จบหลายคนบอกถูกอกถูกใจ เคยไม่เคยเน้นให้โชว์มีแต่เรื่องเช็กซ์ แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าความสัมพันธ์ของคนในสังคมทุกวันนี้มีเรื่องเช็กซ์เป็นตัวแปรหนึ่ง เราเพียงหยิบจับมันขึ้นมานำเสนอในมุมไหนที่ดูแล้วไม่น่าเกลียดก็เท่านั้นเอง²¹

จะเห็นได้ว่า นอกจากเนื้อหาของคาบาเร่โชว์จะสร้างอารมณ์ที่สุนทรีย์แล้วยังปลดปล่อยความรู้สึกที่กอดตันต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากโครงสร้างและบรรทัดฐานทางสังคมอีกด้วย

ปฏิริยาตอบกลับต่อเนื้อหาของการแสดงคาบาเร่ต์ สังเกตได้จากสายตาที่จับจ้องไปยังการแสดงบนเวที การร้องเพลงคลอตาม การโยกย้ายร่างกายไปพร้อมกับจังหวะเพลง การเต้นรำในบทเพลงที่ชื่นชอบ การปรบมือหลังจากการแสดงแต่ละชุดจบลง การหัวเราะ และการพูดตอบโต้กันนักแสดงตกลงกับผู้คนข้างล่างเวที หรือแม้แต่การมีปฏิสัมพันธ์ต่อผู้ชมด้วยกัน พื้นที่การแสดงดังกล่าวสะท้อนถึงความหมาย ความรู้สึก และประสบการณ์ร่วมของกลุ่มคนที่มีตัวตนร่วมกัน ในฐานะที่มีอัตลักษณ์ทางเพศสภาพที่ต่างจากคนส่วนใหญ่ของสังคม นอกจากนี้ยังพบว่าไม่เพียงแต่ชายผู้รักเพศเดียวกันเท่านั้นที่เข้าร่วมในพื้นที่ของคาบาเร่ต์ ซึ่งจัดแสดงในผับหรือดิสโก้เธคสำหรับชายกลุ่มนี้ หากแต่ผู้ที่มีเพศสภาพที่ต่างออกไปอย่างหญิงและชายได้เข้ามาอยู่ในพื้นที่แห่งนี้ด้วย

ด้วยเหตุดังกล่าว คาบาเร่ต์โชว์จึงถือเป็นพื้นที่การสื่อสารแห่งหนึ่งที่ควรค่าแก่การศึกษา ในฐานะวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มชายรักชาย ซึ่งได้สะท้อนถึงการสื่อสารเพื่อการต่อต้านการรอมชอม และการยอมรับวัฒนธรรมกระแสหลักที่ยึดถือแนวคิดแบบรักต่างเพศอย่างน่าสนใจ การมีอยู่ของคาบาเร่ต์โชว์ยังเป็นพื้นที่ทางสังคมที่สัมพันธ์กับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชายรักชาย หรือหากจะมองในแง่สิทธิในการสื่อสาร ความพิเศษของเวลาและพื้นที่ของคาบาเร่ต์โชว์ ได้แสดงถึงอำนาจในการสื่อสารหรือแสดงออกถึงตัวตนที่เสรีและชัดเจนมากขึ้นของกลุ่มชายรักชายซึ่งต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ในสังคมทั่วไป และความน่าสนใจอีกประการ คือ ผู้รับสารทั้ง 3 กลุ่มที่อยู่ในพื้นที่แห่งนี้ คือชายผู้รักเพศเดียวกัน ผู้หญิงและผู้ชายได้การนิยามอัตลักษณ์ หรือการเข้ารหัสและถอดรหัสของคำว่า “กะเทย” หรือ “สาวประเภทสอง” และ “เกย์” อย่างไร ด้วยเหตุนี้

²¹ เดชาวุฒิ ฉันทากะโร, หลังม่านนางโชว์ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กายมารุต, 2545), น. 65.

ผู้วิจัยจึงนำเสนอ “การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ ‘กะเทย’ ในพื้นที่คาบาเร่ต์โชว์” เป็นหัวข้อวิจัย เพื่อประโยชน์ในการรับรู้และทำความเข้าใจอัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่างและหลากหลายในสังคม และเพื่อแสดงถึงความสำคัญในการสื่อสารของผู้คนที่เข้าร่วมวัฒนธรรมย่อยกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม

ปัญหาการนำวิจัย

การสื่อสารในพื้นที่คาบาเร่ต์โชว์สัมพันธ์กับการประกอบสร้างอัตลักษณ์แบบกะเทยอย่างไร และเพราะเหตุใด

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสื่อสารของผู้เข้าร่วมและผู้ถอดรหัสที่อยู่ในพื้นที่คาบาเร่ต์โชว์
2. เพื่อศึกษาการนิยามของกลุ่มชายรักชายและกลุ่มผู้รักต่างเพศต่อ “กะเทย” และ “คาบาเร่ต์โชว์”
3. เพื่อศึกษาการสื่อสารกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์แบบกะเทยของผู้ที่อยู่ในพื้นที่คาบาเร่ต์โชว์

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยเลือกศึกษาสถานบันเทิงยามราตรีประเภทผับหรือดิสโก้เทค ซึ่งจัดแสดงคาบาเร่ต์เป็นประจำ โดยกลุ่มผู้ให้บริการหลัก คือ กลุ่มชายรักชายชาวไทย เนื่องจากเป็นการทำความเข้าใจต่อชายไทยผู้รักเพศเดียวกันซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมภายใต้วัฒนธรรมย่อยที่แตกต่าง ในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ สถานบันเทิงที่เลือกศึกษาดังอยู่ในย่านจตุจักร บริเวณตลาด อดก. โดยสถานที่ผู้วิจัยเลือกศึกษา คือ ร้าน Mogue Bar

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ตัวบทและบริบท (text and context) จากการเข้าไปสังเกตการณ์ (observation) และสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากผู้ที่อยู่ในพื้นที่ของคาบาเร่ต์โชว์ ซึ่งประกอบไปด้วยผู้รักต่างเพศและผู้รักเพศเดียวกัน

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

คาบาเรต์โชว์ หมายถึง การแสดงที่ประกอบด้วยการลิปซิงก์ (lip-synch) ซึ่งเป็นการขยับปากให้ตรงตามเนื้อร้องพร้อม ๆ กับการถ่ายทอดอารมณ์ มีการแสดงตามเนื้อหาของบทเพลงโดยนางโชว์ และการแสดงตลก ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องราวชวนหัวประเภทต่าง ๆ โดยนางโชว์ตลก รวมถึงเป็นพื้นที่การสื่อสารเพื่อประกอบสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชายรักเพศเดียวกันในสังคม

อัตลักษณ์ หมายถึง การสื่อสารตัวตนของชายรักชายด้วยการประกอบสร้างความหมายว่า "เราคือใคร" และ "ผู้อื่นมองเราอย่างไร" และมีความสัมพันธ์ระหว่างความหมายทั้งสองชุดอย่างไร โดยพิจารณาจากคำสัมภาษณ์ของผู้ที่อยู่ในพื้นที่ของคาบาเรต์โชว์

ชายรักชาย หมายถึง ผู้ชายที่มีความรู้สึกชอบและนิยมการมีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายด้วยกัน

เกย์ หมายถึง ผู้ชายที่อาจมีลักษณะการแต่งตัว กิริยาท่าทางเหมือนชายทั่วไปหรือไม่ก็ได้ แต่มีความรู้สึกชอบและนิยมการมีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายด้วยกัน

กะเทย หมายถึง ผู้ชายที่มีลักษณะการแต่งตัว กิริยาท่าทางและความรู้สึกนึกคิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้สึกทางเพศเหมือนเพศหญิง หรือผู้ชายที่มีจิตใจเป็นหญิง หรือทำการผ่าตัดทางเพศเป็นหญิง

นางโชว์ หมายถึง ผู้ชายซึ่งเป็นแต่งกายด้วยเสื้อผ้าแบบผู้หญิง เพื่อแสดงนำบนเวทีคาบาเรต์โชว์

การสื่อสาร หมายถึง การถ่ายทอดเรื่องราว การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแสดงออกของความคิดและความรู้สึก การที่บุคคลในสังคมมีปฏิสัมพันธ์ตอบโต้กัน รวมถึงเข้ารหัสและถอดรหัสระหว่างนักแสดงคาบาเรต์กับผู้ชมคาบาเรต์โชว์ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความหมายและความเข้าใจร่วมกัน

ทั้งนี้ มีการสื่อสาร 2 รูปแบบ คือ การสื่อสารด้วยวาจาหรือเชิงวัจนภาษา (Verbal Communication) หมายถึง การสื่อสารด้วยการพูด การร้อง และการสื่อสารที่ไม่ใช่วาจาหรือเชิงวัจนภาษา (Non-Verbal Communication) หมายถึง การสื่อสารโดยใช้รหัสสัญญาณอย่างอื่น เช่น ท่าทาง การแสดงออกทางใบหน้า สายตา ตลอดจนน้ำเสียง ระดับเสียง ความเร็วในการพูด เสียงหัวเราะ เสียงปรบมือ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึง การแสดง ดนตรี เครื่องแต่งกาย และการแต่งหน้าทาปาก เป็นต้น

ในมิติของการสื่อสารแบบรวมกลุ่ม (group communication) ในพื้นที่ในคาบาเร่ต์โชว์ นั้น ประกอบไปด้วย

- สมาชิกของกลุ่ม หมายถึง นักแสดงและผู้ชมคาบาเร่ต์โชว์ซึ่งมีเพศสภาพที่แตกต่าง กันออกไป
- ขนาดของกลุ่ม คือ จำนวนผู้ที่อยู่ในพื้นที่คาบาเร่ต์โชว์
- ความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม กล่าวคือ ผู้ที่อยู่ในพื้นที่นี้ความสัมพันธ์ในระยะ ยาวหรือระยะสั้น ๆ และเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกหรือเชิงลบ
- รูปแบบการสื่อสาร ซึ่งในที่นี้ประกอบไปด้วย หมายถึง การสื่อสารแบบซึ่งหน้า (face-to-face communication) โดยนักแสดงและผู้ชมสามารถเห็นหน้าค่าตากันและแลกเปลี่ยน เนื้อหาการสื่อสารได้โดยตรงในทันทีทันใด การสื่อสารแนวนอน (vertical communication) ซึ่งผู้ที่ อยู่ในพื้นที่คาบาเร่ต์โชว์ต่างมีสิทธิในการเสนอเนื้อหาในการสื่อสารอย่างเท่าเทียม
- เนื้อหาในการสื่อสารของผู้ที่อยู่ในพื้นที่คาบาเร่ต์โชว์ เช่น เพลงที่นำมาประกอบการ แสดงนั้นมีความหมายอย่างไรและเกี่ยวกับเรื่องใดบ้าง เช่น ความรัก เรื่องตลกต่าง ๆ เรื่องทางเพศ และเรื่องราวในชีวิตประจำวัน เป็นต้น
- บทบาทหน้าที่ของการสื่อสารแบบกลุ่มในพื้นที่คาบาเร่ต์โชว์ เช่น เป็นพื้นที่เพื่อ ความบันเทิงและผ่อนคลายความตึงเครียด เป็นพื้นที่ในการสร้างความหมายร่วมกันของวัฒนธรรม ย่อยแบบชายรักชาย เป็นพื้นที่ในการแสดงตัวตนหรืออัตลักษณ์แบบชายรักชาย เป็นต้น

ข้อจำกัดในการวิจัย

เนื่องจากผู้วิจัยเองมีเพศสภาพเป็นผู้หญิง โดยสนามวิจัยคือ สถานบันเทิงยามราตรี ซึ่งรองรับกลุ่มชายรักชายเป็นหลัก การศึกษาครั้งนี้จึงอาจประสบกับปัญหาในการเข้าถึงข้อมูลอยู่ บ้าง เช่น ประเด็นแรกคือ การเข้าถึงข้อมูลด้วยการสังเกตการณ์ภายในห้องแต่งตัวของนางโชว์ซึ่ง จะทำให้เห็นภาพของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์นางโชว์ที่ละเอียดมากยิ่งขึ้น ความถี่ใน การเก็บข้อมูล โดยวิธีการแก้ปัญหาการเข้าถึงข้อมูลอาจมีผู้ช่วยวิจัยที่ประกอบสร้างอัตลักษณ์ แบบกะเทยหรือใช้เวลาในการทำควมคุ้นเคยกับกลุ่มตัวอย่างนางโชว์ให้มากขึ้น ประเด็นที่สอง การที่ผู้วิจัยเป็นผู้หญิง อาจมีผลต่อการตีความของข้อมูล เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างนางโชว์ซึ่งเป็นผู้ เข้ารหัสการสื่อสารนั้นประกอบสร้างอัตลักษณ์ต่างจากผู้วิจัย การรับรู้และการตีความหมายอาจ ไม่สอดคล้องต่อรหัสที่นางโชว์สื่อสารโดยสมบูรณ์ ทั้งนี้ วิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว อาจให้ผู้ช่วย วิจัยซึ่งประกอบสร้างเพศสภาพแบบชายรักชายหรือกะเทยช่วยตีความเพิ่มเติม เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากการวิจัยเรื่อง "การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ 'กะเทย' ในพื้นที่คาบาเร่ต์โชว์" นี้ ผู้วิจัยมุ่งหวังว่า งานวิจัยชิ้นนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อสังคมโดยรวมและแวดวงวิชาการได้ ดังนี้

1. ช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจอัตลักษณ์แบบชายรักเพศเดียวกัน ซึ่งสังคมส่วนใหญ่ยังคงมองคนกลุ่มนี้ในเชิงลบหรือไม่ให้การยอมรับในความแตกต่างอย่างเท่าเทียมโดยสมบูรณ์
2. ช่วยขยายงานวิจัยเกี่ยวกับสื่อตามแนวทางวัฒนธรรมศึกษา ซึ่งมองว่าการรวมกลุ่มทางการสื่อสาร (group communication) ในพื้นที่ของคาบาเร่ต์โชว์ถือเป็นสื่ออย่างหนึ่ง ที่สะท้อนการสื่อสารเชิงพิธีกรรม
3. ส่งเสริมสิทธิในการสื่อสารในกับคนทุกกลุ่มในสังคมที่เต็มไปด้วยความหลากหลายและซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนกลุ่มน้อยทางเพศ
4. ส่งเสริมความเข้าใจต่อวัฒนธรรมย่อยต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ด้วยลักษณะที่ยอมรับรวมชอม และต่อต้านวัฒนธรรมหลักในสังคม